

ralı altınlarla resmen cedîd eşrefî adı verildiği halde halk arasında sadece eşrefî veya tuğralı altın denilmiştir. Osmanlılar'da kullanılan altın paraların adları genellikle Mısır'dan sirayet ederdi. Hatta İstanbul'da belli bir adla bastırılıp piyasaya sürülen altınlar Mısır'a gidince isim değiştirir ve bu yeni isimle anılmaya başlardı. Nitekim cedîd eşrefîler de Mısır'da **zer-i mahbûb*** adıyla darbedilmiştir. Halbuki bu adla İstanbul'da para darbı ancak III. Ahmed zamanında gerçekleştirilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Râşid, *Tarih*, II, 383-384; Hammer, *HEO*, XII, 409; İsmâil Gâlib, *Takvîm-i Meskûkât-ı Osmâniyye*, Kostantiniye 1307, s. 250-253; Hasan Ferid, *Nakd ve İ'tibâr-ı Mâlî*, 1. Kitap, İstanbul 1330-33, s. 203; Nuri Pere, *Osmanlılarda Mâdenî Paralar*, İstanbul 1968, s. 185; Abbas el-Azzâvî, *Târîhu'n-nuġûdi'l-İrâkıyye li-mâ ba'â'de'l-'uhûdi'l-'Abbâsiyye*, Bağdad 1377/1958, s. 137; Artuk, *İslâmî Sikkeler Kataloġu*, II, 606-612; Pakalın, I, 267.

İBRAHİM ARTUK

CEDİD İSLÂMBOL

1716'da İstanbul'da basılan altın para.

Bu sikkeye "sikke-i cedîd-i zer-i islâmîbol" da denilirdi. 1696'da bastırılan cedîd eşrefî'lerin para buhranını ortadan kaldıramaması ve İstanbul'da basılan altınlarla diğer sikkelerin de mağuşiyeti yüzünden, halk arasında muteber ve makbul olan Venedik altınından tam vezinli, ayarı halis olarak 100 adedi 110 dirhem gelmek üzere kesilerek piyasaya sürülmüştür. Kenarı zincirli, dairesinin etrafı rûmî nakışlı, ortası ayna gibi parlak, bir yüzünün ortasında pa-

daşahın tuğrası, diğer yüzünde "duribe fî islâmîbol" yazılıdır. 3'er kuruş rayiçe 1696'da basılan altınlardan ayırmak için bunlara "zer-i islâmîbol" adı verilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Râşid, *Tarih*, IV, 192-193; İsmâil Galib, *Takvîm-i Meskûkât-ı Osmâniyye*, Kostantiniye 1307, s. 273; Süleyman Sûdî, *Usul-i Meskûkât-ı Osmâniyye ve Ecnebiyye*, İstanbul 1311, s. 69; Nuri Pere, *Osmanlılarda Mâdenî Paralar*, İstanbul 1968, s. 191; Artuk, *İslâmî Sikkeler Kataloġu*, II, 625-626; Pakalın, I, 267.

İBRAHİM ARTUK

CEDİD ZENCİRİKLİ

III. Ahmed adına

1138'de (1725-26)

Tebriz, Tiflis ve Revan

darphânelerinde basılan altın para.

Tebriz Seraskeri Abdullah Paşa'nın müracaatı üzerine Tebriz'de bir darphâne açılmasına izin verilmiş ve burada cedîd zencirlikli adıyla sikkeler basılmıştır. Daha sonra bu sikkelerin birer örneği İstanbul'a da gönderilmiştir. 24 ayar halis altından olup her yüz adedi 110 dirhem ağırlığında ve her biri 400 akçeye rayiç olmak üzere kesilen cedîd zencirlikli paralar İstanbul altınları ile eşit değerde tutulmuştur. Ancak ziynet özelliği taşımadıkları için ayar doğruluğu bakımından şüpheli görülmeleri üzerine İstanbul Darphânesi'nde birer örnek altın bastırılarak Tebriz seraskeriyle Revan ve Tiflis muhafızlarına gönderilmiş ve bundan böyle buna göre basılması istenmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Küçük Çelebizâde Âsim, *Tarih*, İstanbul 1282, s. 306-307, 330-331; İsmâil Gâlib, *Takvîm-i Meskûkât-ı Osmâniyye*, Kostantiniye 1307, s. 274; Hasan Ferid, *Nakd ve İ'tibâr-ı Mâlî*, 1. Kitap, İstanbul 1330-33, s. 183; Artuk, *İslâmî Sikkeler Kataloġu*, II, 631-632; Pakalın, I, 267.

İBRAHİM ARTUK

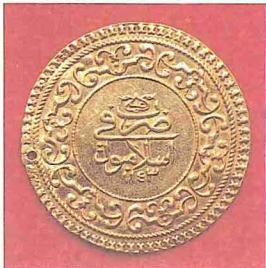
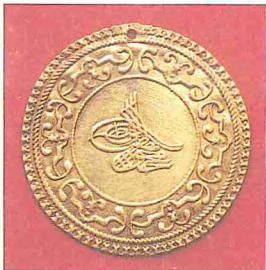
CEDİDCİLİK

XIX. yüzyılın sonuna doğru Rusya müslümanları arasında eğitim ve kültür alanında başlayan yenileşme hareketi.

Batı'daki aydınlanma felsefesinin İslâm dünyasına yansımaları ve "usûl-i cedîd" adlı eğitim hareketinin etkisiyle ortaya çıkmıştır. XIX. yüzyılın sonlarına kadar Rusya müslümanlarında ilk öğretim şehirlerde medrese bünyesinde, köylerde ise camilerin yanında bulunan mekteplerde geleneksel yöntemlerle yürütü-

lerek sadece okuma yazma ve ilmi bilginisi öğretiliyor, ayrıca Kur'an'dan bazı sûrelerin ezberletilmesiyle yetiniliyordu. "Usûl-i kadîm" denilen bu yönetime karşı çıkarak yerine usûl-i cedîd adıyla Batı'daki eğitim sisteminden etkilenen bir yöntem öneren kişilere Cedîdciler (Batı dillerinde Djadids) ve bunlar vasıtasıyla gelişen akıma da Cedîdcilik (Djadidisme) denilmiştir.

İlk öğretimin ıslahı ve yeni eğitim sisteminin uygulanması düşüncesinin başta gelen temsilcisi Gaspıralı İsmâil Bey'dir (ö. 1914). Kırımlı olan İsmâil Bey eğitim ve öğretim amacıyla bulunduğu İstanbul'da Genç Türkler'den, Paris'te iken de sosyalist ve liberalistlerden etkilenmiş, bu şekilde Batı'daki eğitim sistemini tanıma imkânı bulmuştur. Gaspıralı İsmâil Bey, Kırım'da ve Rusya'daki diğer Türk beldelerinde halkın içinde bulunduğu gerilikten kurtulması için öncelikle eğitim ve kültüre önem verilmesini istiyor, ıslah çalışmalarının ilkokullardan başlatılması, bu okullarda uygulanacak usûl-i kadîmin terkedilerek yerine usûl-i cedîdin yerleştirilmesi gerektiğini savunuyordu. 1883 yılında Kırım'da "Dilde, Fikirde ve İşte Birlik" alt başlığıyla çıkarmaya başladığı *Tercüman* gazetesinde usûl-i cedîdle ilgili fikirlerini dile getiriyor ve ilk öğretimdeki sistemi eleştiriyordu. Ona göre mektepler medreselerden ayrılmalı, ilkokulların özel öğretmenleri olmalı, öğretmenler aylık almalıdır. İlkokullarda okumanın yanında yazma da öğretilmeli ve coğrafya, matematik, hayat bilgisi gibi dersleri de içine alan bir program uygulanmalıdır. Kızlar için ayrı okullar açılmalı ve eğitimin her seviyesine uygun kitaplar hazırlanmalıdır. Gaspıralı bu hedefler ve ilkeler doğrultusunda 1884'te Bahçesaray'da usûl-i cedîd mektebini açtı ve yeni yöntemi burada bizzat kendisi uygulamaya çalıştı. Bu mektep örnek alınarak açılan okullara "usûl-i cedîd mektepleri" denmiştir. Gaspıralı, eğitim dili Türkçe olan ve kısa zamanda okuma yazmayı öğreten bu okullardaki usûl-i cedîdi Rusya müslümanlarına anlatmak ve yaygınlaştırmak için belli başlı Türk merkezlerine seyahatler yaptı. Başlangıçta fazla ilgi görmeyen usûl-i cedîd mektebinden mezun olan öğrencilerin başarıları halkın dikkatini çektiğçe okula ilgi arttı. Bunun üzerine Kafkasya, Kazan ve Türkistan'ın uzak bölgelerinden usûl-i cedîdi tanımak ve öğrenmek üzere öğretmenler ve mollalar Bahçesaray'a gelmeye başladılar.

1143 (1730)
tarihli
cedîd
İslâmîbol
(İstanbul
Arkeoloji
Müzesi,
Teşhir,
nr. 1780)

1552 yılında Rus hâkimiyetine giren Kazan Türkleri arasında, Gaspıralı'dan önce Abdünnâsir Kursavî (ö. 1812) tarafından başlatılan eski-yeni tartışması, medreselerde Kazan Türkçesi'yle eğitim yapılması fikrinin gelişmesinde etkili olmuştur. Kazan Türkleri'nin önde gelen aydınlarından kelâm bilgini, tarihçi ve arkeolog Şehâbeddîn-i Mercânî tarih araştırmalarıyla, Kadı Rızâeddin Fahreddinoğlu hikâyeleriyle, Hüseyin Feyizhan ve Abdülkayyûm Nasîrî dil alanındaki çalışmalarıyla, Mûsâ Cârullah Bigi de ilâhiyat sahasındaki eserleriyle Cedîdcilik hareketine önemli katkılarda bulundular. Müderris Âlimcan Barudî Gaspıralı'nın izinden giderek Kazan'da usûl-i cedîde göre Muhammediyye Medresesi'ni kurmuş (1901) ve yönetmiştir. Burada öğrenim dili Türkçe idi. Barudî, Cedîdciler arasında yer almakla beraber İslâm birliğini zayıflatacağı endişesiyle milliyetçilik ve Batıcılık akımlarına taraftar olmadı. Bununla birlikte usûl-i cedîde göre açtığı medrese Cedîdciliğin güçlenmesine katkıda bulunmuştur.

Cedîdcilik döneminde Kazan'da yetişen bilim, düşünce, edebiyat ve sanat adamları arasında, *Âlem-i İslâm* (İstanbul 1328-1329) adlı eserin müellifi Abdürreşid İbrahim'den başka Hâdî Atlasî, Fâtih Kerimî, Abdullah Tukay, Fâtih Emirhan, Kerim Tinşur, Hâdî Maksudi, Sadri Maksudi, Yusuf Akçura'yı, ayrıca Bolşevizm devrindeki faaliyetleriyle de tanınan Ayaz İshâkî ve Sultan Galiev (Mîr Said Sultan Alioğlu) gibi isimleri zikretmek mümkündür.

Cedîdcilik hareketi din, dil, kültür ve ideal birliğinden dolayı Rusya müslümanları arasında süratle yayılmış, Kazan'ın

yanı sıra özellikle Azerbaycan ve Türkistan'da tesirini göstermiştir. Gaspıralı'nın usûl-i cedîd hareketini başlatmasından önce de Azerbaycan'da Arapça'ya dayalı klasik eğitim sisteminin yanlışlığı ve zararları üzerinde duran kişiler olmuştur. Bunlardan âlim, edip ve şair Abbaskulu Ağa Han Bâkîhanlı (ö. 1846) eğitim dilinin Türkçe olması gerektiğini savunmuş ve bunun için bazı teşebbüslerde bulunmuştur. Çok yönlü bir ilim adamı, özellikle güçlü bir eğitimci olan Hasan Zerdâbî de (ö. 1907) eğitimin Türkçe yapılmasını Azerbaycan maarifinin en önemli meselesi saymıştır. Zerdâbî, ilk *Âzerî* gazetesi olan *Ekinçi*'yi (1875-1877) çıkararak yenilikçi fikirleri yaymaya çalışması yanında ilk Türk kız ortaokulunu da açmıştır. Bundan sonra Azerbaycan'ın Şirvan, Bakü, Ordubâd ve Nahçıvan gibi şehirlerinde usûl-i cedîd mektepleri açılmış ve buralardan Cedîdci aydınlar yetişmiştir.

Cedîdcilik hareketi ve usûl-i cedîd mektepleri sanayi ve ticaretin bir ölçüde geliştiği, nisbeten şehirleşmiş olan Kazan, Kırım ve Azerbaycan'da büyük bir yaygınlık kazandığı halde kapalı tarım toplumu niteliğindeki Türkistan (bugünkü Özbekistan, Türkmenistan, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan) bu harekete başlangıçta tamamen ilgisiz kalmış, hatta Gaspıralı'nın bu ilgisizliği gidermek maksadıyla 1893'te yaptığı seyahatten sonra bile 1900 yılına kadar kayda değer bir gelişme sağlanamamıştır. Ancak bu tarihten itibaren Türkistan'da kadîmcilerle "emîr" denilen feodal hükümdarların direnişlerine rağmen Cedîdcilik sınırlı da olsa bir gelişme gösterdi. Burada Cedîdcilik hareketinin öncüleri Münev-

ver Kârî Abdürreşid, Ahmed Dâniş, Hoca Mahmud Behbudi ve İşan Hoca Hanî gibi kişilerdi. Türkistan'da Cedîdciliğin gelişmesinde Gaspıralı'nın *Tercüman* gazetesiyle Kazan ve Azerbaycan'da bu hareketi savunan yayınların etkisi olmuştur. Burada ilk usûl-i cedîd mektepleri Buhara (1900), Taşkent (1901) ve Semerkant'ta (1903) açılmıştır. Buna rağmen, sosyal yapı sebebiyle kadîmci zihniyetin gücünü koruması yüzünden, Türkistan'da Cedîdcilik öteki Türk ülkelerindeki kadar başarılı olamamıştır. Nitekim 1910 yılına doğru Rusya'daki müslüman Türk toplumlarında açılan usûl-i cedîd mekteplerinin sayısı 5000'e ulaştığı halde (A. Battal Taymas, *TK*, II/18, s. 125) Türkistan'da 100'ü bulmamıştı (İbrâhim Yarkın, *TK*, II/18, s. 140). Basının gelişmesi de buna göre olmuştur. 1905 ihtilâline kadar Rusya Türkleri tarafından çıkarılan on iki gazete ve derginin altısı *Âzerî*, dördü Tatar (Kırım ve Kazan) Türkçesi'yle yayımlanırken Özbekçe ve Kazakça olarak sadece birer gazete çıkıyordu; bunlar da Rus hükûmetinin kontrolü altındaki "resmî" vilâyet gazeteleriydi. Ancak Türkistan'da 1906'dan itibaren Cedîdci neşriyatta bir artış görüldü. *Terakî*, *Hurşid*, *Şöhret*, *Asya*, *Buhârâ-yı Şerîf*, *Turan*, *Semerkand*, *Sadâ-yı Fergana*, *Sadâ-yı Türkistan*, *Kazak* ve *Balapan* gazeteleri, *Ayna*, *Islâh* ve *Yurt* dergileri bu dönemde yayımlandı.

Cedîdcilik hareketi bir yandan siyasi otoritelerin, öte yandan Rusya Türkleri'nin birliğini İslâm'da gören ve yenileşmenin halkın Ruslaşmasına yol açacağını ileri süren kadîmcilerin muhalefetiyle karşılaşmıştır. Genel olarak yönetim yeni tip okulların açılmasına açıkça engel olmuyor, fakat bunlara maddî yardım da sağlamıyordu. Cedîdciler'e karşı olanların jurnalleri üzerine okullar kapatılıyor, buralardaki görevliler başka yerlere sürgün ediliyor, bu şekilde Rus millî eğitim teşkilâtı ve müfettişleri usûl-i cedîd mekteplerinde uyanan Türkçülük düşüncesini kontrol altında tutmaya çalışıyorlardı. Buna rağmen Rus sosyalistleri ve Batıcıları tarafından desteklenen Cedîdciler'le bunlara karşı olan kadîmciler arasındaki mücadele Cedîdciler'in lehine kapanmış, ancak kadîmcilerin muhalefeti sistemin başarısını oldukça yavaşlatmıştır.

1905 yılına kadar ilkokulları ıslah me-selesinden ibaret olan Cedîdcilik, bu tarihten sonra sosyal ve kültürel hayatta da yeniliği savunan bir hareket haline

Azerbaycanlı Cedîdciler den Hasan Zerdâbî ve Abbaskulu Ağa Han Bâkîhanlı ile Türkistanlı Münevver Kârî

geldi. Eğitim alanında medreselerin islahı, okuma yazmanın kolaylaştırılması, okuma oranının artırılması ve kadının toplumdaki yerinin yükseltilmesi gibi konularda başarılı hizmetler gören bu hareket, öteki alanlarda yönetimin olumsuz tutumu ve diğer engeller sebebiyle yeterince başarı sağlayamamıştır. Bununla birlikte Cedîdçiler 1905-1917 arasındaki dönemde siyasî faaliyetlerde de bulundular. Ancak bazılarının sol siyasî hareketler içinde yer alması, kadîmcilerin onları dinsizlik ve sosyalistlikle suçlamasına ve Çarlık idaresinin de kendilerine karşı harekete geçmesine sebep olmuştur. Usûl-i cedîd mekteplerini "ihtilâl ocakları" olarak görmeye başlayan Çarlık 1912'de çok sayıda Cedîdci öğretmeni tutuklamıştır. 1917 ihtilâline doğru Cedîdçiler milliyetçilikten Bolşevikliğe kadar uzanan geniş bir yelpaze içinde yer almışlardır. Bu şekilde başlangıçta bir "aydınlanma hareketi" olarak ortaya çıkan Cedîdçilik, kültürel tezlerine uygun olarak zamanla politik hedeflere de yönelmiş ve Rusya Türkleri'nin istiklâl mücadelelerinin siyasî ideolojisi haline gelmiştir.

Cedîdçiler, bütün milletlere kendi kaderlerini tayin etme hakkının verileceği vaadiyle ortaya çıkan Bolşevizm'den kendi gayeleri doğrultusunda faydalanma umuduna kapılmışlar, Bolşevizm'in gerçek niteliğinin henüz tam anlaşılmadığı bir dönemde birçok Cedîdci Bolşevik Partisi'ne girerek müslüman fraksiyonlar oluşturmuşlar ve parti içinde kendi idealleri doğrultusunda çalışmalar yapmışlardır. Cedîdçiliğin 1917 ihtilâli sonrasındaki kuşağından Kazanlı Mîr Said Sultan Galiev (Aliyev, Alioğlu), Stalin'in milliyetler halk komiserliği yardımcılığına kadar yükselmiştir. Galiev, Marksizm'in sınıf mücadelesi tezini yeniden yorumlayarak ezen milletlerle ezilen milletler arasında mücadeleye tezine dönüştürmüş, Rus sosyalizmine karşı Turancılık ülküsünü savunmuş, her Türk boyundan Cedîdçiler'i bu amaç uğruna bir araya getirmeye çalışmış, böylece Sovyetler'in tek partisi olan Bolşevik Partisi içinde örgütlü bir müslüman fraksiyon oluşmuştur. Bununla birlikte eski Cedîdçiler gibi ilk müslüman komünistler de -Çarlık veya Sovyet farkı gözetmeksizin- Rus devletine, Rus halkına ve genel olarak Batılılar'a karşı derin bir güvensizlik duymuşlardır (A. Bennigsen — C. L.-Quelquejay, s. 122-123); Sultan Galiev'in çalışmalarına

da bu güvensizlik duygusu yön vermiştir. Nitekim Stalin, güçlendikten sonra özellikle 1930'lu yılların ortalarından itibaren Bolşevik Partisi'ndeki müslüman fraksiyona karşı harekete geçti. "Devlet ve Komünist Partisi kadrolarını halk düşmanlarından ve milliyetçilerden temizleme" sloganıyla Cedîdizm'in Sovyet idari kademelerinde çalışmakta olan bütün temsilcileri hapsedildi ve bunların çoğu kurşuna dizildi. Bu şekilde başlayan tasfiye hareketiyle Türk toplumlarının aydın tabakasını oluşturan Cedîdci binlerce aydın öldürülmüş, Türk toplumları millî kadrolardan mahrum bırakılmıştır. Öldürülenler arasında Sultan Galiev, Ekmel İkrâm, Münvever Kârî, Abdülhamid Çolpan, Abdürraûf Fitrat, Bekir Çobanzade gibi Cedîdçiliğin en değerli temsilcileri de vardı. Rusya Türkleri'nin tarihine "büyük ziyalılar (aydınlar) kırımı" olarak geçen bu katliamda sadece Azerbaycan'da 20.000 aydın öldürülmüş veya sürülmüştür. Bu katliam sırasında Stalin Gaspıralı İsmail Bey'in Bahçesaray'daki mezarını tahrip ettirip üzerinde blok apartmanlar yaptırarak Cedîdçiliğin bütün izlerini silmek istemiş, Cedîdçiler'in eserlerinin kütüphanelerde bulundurulması yasaklanmış ve Türk okullarında Cedîdçiler'in emperyalist ajanı, burjuva, pantürkist sınıf düşmanları olduğu telkin edilmiştir.

Cedîdçiliğin tarihi son derece trajik olmakla beraber boşa yaşanmamış ve özellikle Gorbacov zamanında gerçekleşen demokratik ortamda meydana çıkan millî hareketlerin fikir ve ilham kaynağını oluşturmuştur. Nitekim Sovyet Türkleri'nin bu ikinci dönemdeki millî uyanış hareketlerinin hedeflerinden biri, Stalin tarafından mahkûm edilen Cedîdci önderlerin itibarlarının iadesini sağlamak olmuştur.

Kazan, Kırım, Azerbaycan ve Orta Asya'da yaşanan uyanış hareketleri tarihî-siyasî köklerini Cedîdçiliğe dayandırmaktadır. Kırım Türkleri, milletlerarası İsmâil Gaspıralı sempozyumu (Mart 1991) düzenlemişler ve Gaspıralı adına bir anıt yapmaya karar vermişlerdir. Kazan Türkleri'nin teşkilâtı olan Tatar İçtimai Özeği, Sultan Galiev ve Şehâbeddîn-i Mercânî gibi Cedîdci aydınların eserlerini yayımlamaya başlamıştır. Azerbaycan Halk Cephesi doğrudan doğruya Cedîdçilik hareketine dayanmaktadır ve Cedîdci eserler yayımlanmaktadır. Özbekistan'daki Erk hareketi de Cedîdci tezleri işlemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Mirza Bala, *Azerbaycan Millî Hareketi*, Berlin 1938; Hüseyin Baykara, *Azerbaycan'da Yenileşme Hareketleri*, Ankara 1966, s. 57-59, 129 vd.; A. Zeki Velidi Togan, *Bugünkü Türkîli Türkistan ve Yakın Tarihi*, İstanbul 1942-47 — İstanbul 1981, s. 551-560, 568-571; Abdullâh Battal Taymas, *Kazan Türkleri*, Ankara 1966, s. 160-166, 210-213; a.mlf., "Türk Dünyasında Usul-i Cedit Hareketi", *TK*, II/18 (1964), s. 119-125; a.mlf., "Usûl-ü Kadîm", a.e., IV/40 (1966), s. 403-410; Hélène Carrère d'Encausse, "Social and Political Reform", *Central Asia a Century of Russian Rule* (ed. Edward Allworth), New York-London 1967, s. 189-207; A. Bennigsen — C. Lemerrier-Quelquejay, *L'Islam en Union Soviétique*, Paris 1968, s. 38-57, 122-123; Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul 1979, s. 208-209; Nadir Devlet, *Rusya Türklerinin Millî Mücadele Tarihi*, Ankara 1985, s. 8-40, ayrıca bk. tür.yer.; a.mlf., *İsmail Bey (Gaspıralı)*, Ankara 1988, s. 9-14, 54-72; Baymirza Hayit, *Sovyetler Birliği'ndeki Türklüğün ve İslâm'ın Bazı Meseleleri*, İstanbul 1987, s. 80-90; İhsan İlgar, *Rusya Birinci Müslüman Kongresi*, İstanbul 1988, tür.yer.; Akdes Nimet Kurat, *Türkiye ve Rusya*, Ankara 1990, s. 495 vd.; Aşhan Gökşan, "Gaspıralı İsmail Bey ve Usulüceditçiliği", *TK*, II/18 (1964), s. 126-129; Ahmet Caferoğlu, "Azerbaycanda Maarif Hareketleri", a.e., s. 130-136; İbrahim Yarkın, "Türkistan'ın Eğitim ve Kültür İşlerine Bir Bakış", a.e., s. 137-145; a.mlf., "Türkistan'ın Cedidci Devri Siyasetlerinde İdealist Öğretmen ve Teşkilatçı İhsan Hoca Hanı", a.e., V/58 (1967), s. 773-777; TA, X, 93; B. Spuler, "Djadid", *El²* (İng.), II, 366; ABR, V, 434-435.

TAHA AKYOL

CEDİS (Benî Cedîs)

(بنو جدیس)

Eski bir Arap kabilesi.

Cedîs'in nesep silsilesi Hz. Nüh'a kadar genellikle şu iki şekilde ulaştırılır: 1. Cedîs b. Lâvez (Lâviz veya Lûz) b. İrem b. Sâ'm b. Nüh. 2. Cedîs b. Âbir (Âmir, Gâsir, Kâsir, Câsir, Câir) b. İrem b. Sâ'm b. Nüh. Bazı rivayetlerde Cedîs ile Tasm'ın veya Cedîs ile Semûd'un kardeş olduğu, bir kısmında ise bu üç kabilenin birbiriyle kardeş olduğu belirtilir.

Cedîs kabilesi Yemâme bölgesinde Bahreyn'e kadar uzanan sahada Tasm kabilesiyle beraber yaşıyordu. Her iki kabile zaman zaman efsanevî bir şahıs olduğu söylenen Arap hükümdarı Cezîme el-Ebraş'ın saldırılarına mâruz kaldığı gibi kendi aralarında da sık sık muharebe ediyorlardı. Efsanevî bir mahiyet arzeden nakillere göre bir ara Tasm'dan Amlîk adında zalim ve ahlâksız bir hükümdar bölgede hâkimiyet kurmuş, verdiği keyfi bir karara Cedîsli bir kadının itiraz etmesine kızarak Cedîs'ten evle-